

چشم‌انداز نوین در باب معرفت‌شناسی دینی

مشخصات کامل کتاب:

- *Contemporary perspectives on Religious Epistemology*
- *Geivett, R.D and Sweetman, B. (eds),*
- *Oxford, Oxford University Press, 1992.*

□ محمدتقی فغالی

مقدمه

آیا باور به وجود خدا، امری معقول است؟ این پرسش از مهم‌ترین دغدغه‌های انسان است. پاسخ به این پرسش چه مثبت و چه منفی، در این که فهم ما از جهان باید چگونه باشد، چگونه زندگی کنیم و چگونه عمل کنیم، تأثیری ژرف دارد. اگر بگوییم پرداختن به این سؤال برای انسان به عنوان موجودی عاقل یک وظیفه (Duty) است، اغراق نکرده‌ایم. اگر فردی معتقد شود که باور به خدا امری عقلانی است، باید بکوشد معنا و غایت حیات انسانی را آن‌گونه که خواست خداست، دریابد و اگر هم به خدا بی‌اعتقاد گردد، باز باید به لوازم، توابع و تلویحات این عقیده تن در دهد. با این فرض، زندگی انسان درون همین جهان شکل می‌گیرد؛ همه چیز و همه حوادث و حتی کل جهان نتیجه یک تصادف و شانسی خواهد بود و نهایتاً این برداشت به اخلاق، قانون و دیگر

حوزه‌های حیات بشری سرایت می‌کند. با توجه به اهمیت و تأثیر فراوان این مسأله، فلاسفه از آغاز تاکنون هر یک به نحوی به بحث در مسأله وجود خدا (Existence Of God) پرداخته‌اند. همه فلاسفه علی‌رغم دیدگاه‌ها، نظریات، ادله و شیوه‌های متفاوتی که داشته‌اند، به دشواری و پیچیدگی چنین مباحثی اقرار کرده‌اند. محور تلاش‌های فیلسوفان و اندیشه‌مندان مسائل دینی و دین پژوهان در اعصار متوالی و متمادی، مسأله توجیه باور به خدا (Justification of belief in God) بوده است که از عمده مسائل و ارکان بسیار مهم معرفت‌شناسی دینی است. این است که کتاب «چشم‌انداز نوین در باب معرفت‌شناسی دینی» بدین منظور در یک مدخل، شش بخش و ۲۴ فصل آمده است.

مدخل

بخش یکم: الحاد

موافقین

۱. پیش‌فرض‌های الحاد (آنتونی فلو) ۲. مسأله شر و انواع الحاد (ویلیام راو) ۳. ادله غایت‌گروانه الحادی (میخائیل مارتین)

منتقدین

۴. دفاعیات ضدالهیاتی (اسکات شالکروسکی)

بخش دوم: ایمان گروهی ویتگنشتاین

موافقین

۵. ایمان، شکاکیت و فهم دینی (فیلیس) ۶. بی‌پایگی اعتقاد (نورمن مالکولم) ۷. الهیات، الحاد و اعتقاد به خدا (پل هلمر)

منتقدین

۸. آیا شکاکیت دینی اشتباه است؟ (کی نیلسون)

بخش سوم: معرفت‌شناسی اصلاح شده

موافقین

۹. آیا باور به خدا کاملاً پایه است؟ (آلویس پلنتینجا) ۱۰. آیا دلیل کافی است؟ (نیکلاس ولترستروف) ۱۱. تجربه کاملاً پایه و باور به خدا (رابرت پارگتر)

منتقدین

۱۲. آیا اعتقاد به خدا کاملاً پایه نیست؟ (استوارگاتز)

بخش چهارم: الهیات طبیعی

موافقین

۱۳. علایم فلسفی و علمی درباره خلق از عدم (ویلیام لین کریگ) (۱۴). برهان اتقان صنع (ریچارد سویین برن) ۱۵. برهان سه مرحله‌ای برای اثبات وجود خدا (دالاس ویلارد) ۱۶. مزدها، رنگها و خدا (رابرت آدامز)

منتقدین

۱۷. بی‌ارتباطی دین نسبت به براهین فلسفی اثبات وجود خدا (استون کاهن)

بخش پنجم: تفسیر احتیاطی از باور دینی

موافقین

۱۸. شرطیه پاسکال (توماس موریس) ۱۹. زندگی خود را شرط‌بندی کن: دفاع از شرطیه پاسکال (ویلیام لیگان و جورج شلزینگر)

منتقدین

۲۰. شرطیه پاسکال (جیمز کارگیل)

بخش ششم: باور عقلانی و تجربه دینی

موافقین

۲۱. تجربه دینی و باور دینی (ویلیام آلستون) ۲۲. عقلانیت باور دینی (جان هیگ) ۲۳. سه مدل از ایمان (جیمز کلین برگر)

منتقدین

۲۴. تبیین تجربه دینی (وین پراودفوت)

این کتاب از نقاط مثبت متعددی بهره‌مند است. از جمله اینکه:
 اولاً: این کتاب در زمره نخستین آثاری است که معرفت‌شناسی را در حوزه دین مطرح کرده و از این دریچه نگاهی جدید به دین و مقوله‌های دینی افکنده است.
 ثانیاً: این نگاه تاریخمند است و پدیدآورندگان با چینش تاریخی، مباحث معرفت‌شناسی

دینی را مطرح کرده‌اند و به تعبیری معرفت‌شناسی دینی درگذر زمان در این اثر به چشم می‌خورد.

ثالثاً: تا حد زیادی این اثر از جامعیت برخوردار است و به گونه‌های مختلف معرفت‌شناسی در حوزه دین نظر دارد.

رابعاً: از دیگر امتیازات کتاب مزبور، تفکیک حوزه‌هاست. به این معنا که حد و مرز گرایش‌ها، دیدگاه‌ها و اندیشه‌ها مشخص و معین گشته است.

خامساً: این اثر تنها به ارائه اندیشه‌های موافقین بسنده نکرده است، بلکه در هر زمینه نگاه منتقدی را برجسته کرده و ارائه داده است تا از این طریق زمینه‌گزینش و داوری فراهم آید.

سادساً: پدیدآورندگان در هر دو سو، چه موافق چه مخالف، از مشاهیر و معاریفند.

سابعاً: نظریه آلوین پلانتینجا که از جدیدترین اندیشه‌های فلسفه دین است در این کتاب با حساسیت مطرح شده است.

و بالأخره اینکه کتاب «چشم‌انداز نوین در باب معرفت‌شناسی دینی» در سال ۱۹۹۲ انتشار یافته است. لذا کتاب چندان قدیمی نبوده و می‌توان آن را جدید تلقی نمود. البته این کتاب از کمبودهایی رنج می‌برد که شاید مهم‌ترین آن‌ها فقدان مباحثی از قبیل تحول معرفت دینی یا روابط معارف دینی و غیردینی باشد. به هر تقدیر این اثر با ارزش می‌تواند باب جدیدی را در حوزه دین پژوهی باز کند. از این رو ترجمه آن توصیه می‌شود.